

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1121

מסכת עירובין צ"ח - ק"ד ♦ שביעית ח', ב' - ה', ו'

בס"ד, כ"ח חשון תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ פעמוני הפרוכת וספר התורה
- ♦ לקום לקול הפעמונים
- ♦ הט"ז - אין להשתמש בפעמונים!
- ♦ טלטול גרף של רעי' בשבת קודש

♦ מותר ללבוש כובע בשבת קודש?

- ♦ קשר של תפילין
- ♦ להתיר ולקשור את התפילין בכל יום
- ♦ תפילין דרבינו תם - כך צריך להניח
- ♦ מדוע תפילין דר"ת אינו "בל תגרע"?

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

אמא יקרה

הכל התחיל מדמעה אחת קטנה. הוא לא האיש שהיית מצפה כי ילחלח את עיניו בעיצומו של יום. עניבתו סדורה לאורך כרסו המשתפלת, ולא קשה לי לתאר לעצמי כי בשנים בהן היה נהוג הדבר, חפת של זהב אימץ אותה אל חולצתו.

הוא היה אז צעיר והקדיש את חייו כדי... לבסס את חייו. נשמע אולי מגוחך, אבל זה מה שאנשים רבים מידי עושים. הוא הצליח במה שרצה. חייו מבוססים, אם ניתן לכנות כך חשבון בנק שאינו יודע שבעה, המוזן תדיר על ידי מפעל מניב.

השנים חלפו, ילדיו פרחו מן הקן, ולאחר שמצא עצמו תוהה לעיתים תכופות: מה היום? הצטרף לשיעור הדף היומי.

אתה צריך להבין, הוא מתיישב על כסא. כל יום בו אני לומד בשיעור הדף היומי, הוא בשבילי נר של תקווה המאיר את חיי באור יקרות, ונר של זכרון לעבר הריק שלא ניצלתי כראוי.

ברוך השם, הוא פולט באנחת רווחה, צירפתי את שני בני ואת חתני לשיעורי הדף היומי, ואני שמח למענם, שבעוד עשרים, שלושים שנה, יחושו עצמם שייכים,

דף צ/א וליענבינהו מיענב אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין

קשר של תפילין

דיון מעניין ומעשי התפתח בין גדולי האחרונים, האם אדם השואל תפילין מחבירו ומשנה את הקשר שברצועות התפילין יצא ידי חובה. לדעת הגאון בעל אבני נזר זצ"ל - לא יצא ידי חובה! **להתיר ולקשור את התפילין בכל יום:** דיון זה צמח מתוך מחלוקת יסודית בין גדולי הראשונים; לדעת רבינו אליהו, את קשר התפילין יש להתיר בכל יום ולקשור מחדש, שהרי נאמר (דברים ו/ח) "וקשרתם לאות". רבינו תם חולק וסובר, כי אין צורך לעשות כן, ואת שיטת רבינו אליהו הוא דוחה באמצעות הוכחה מגמרתנו, כלהלן.

גמרתנו דנה לגבי אדם המוצא בשבת קודש תפילין המונחות בבזיון ברשות הרבים. ליטלן בידו ולטלטלן למקום שמור אינו רשאי, שהרי אסור לטלטל ברשות הרבים ואסור להעביר חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד. הפתרון המתבקש הוא, להניח עליו, כמו בעת התפילה, או אז התפילין נחשבות מלבוש המותר בטלטול.

ברם, מה יעשה אדם שמצא תפילין חדשות שטרם נקשרו רצועותיהן. רבי יהודה סובר שהואיל ואינן כשרות למצוות הנחת תפילין אין לטלטלן, ואילו לקשור כעת בשבת את רצועותיהן אין להעלות על הדעת, שהרי אחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת, היא מלאכת "קושר".

רבינו תם טוען, כי גמרא זו מהווה הוכחה נגד שיטת רבינו אליהו הסובר, כי יש צורך לקשור את התפילין מחדש בכל יום. לפי שיטת רבינו אליהו, קשר התפילין אינו נחשב "קשר של קיימא", שהרי הוא מיועד להפתח, אם כן, מדוע אומרת הגמרא, כי קיים איסור לקשור אותו בשבת? הרי קשר זה אינו "קשר של קיימא". מוכח, אומר רבינו תם, כי קשר התפילין אינו מיועד להתרה בכל יום, ולפיכך, מחשיבו רבי יהודה כ"קשר של קיימא".

ראייה איתנה זו דוחה המרדכי (הגהות מרדכי חולין פ"א) בטענה צדדית. אמת, מפאת אופיו של קשר התפילין, הנפתח מחדש בכל יום לשיטת רבינו אליהו, ראוי היה שלא להגדירו כ"קשר של קיימא", אך תורתנו הקדושה היא המייחדת קשר זה ומכנה אותו קשר באומרה "וקשרתם", ובכך היא מעניקה לו מעמד של קשר, ולפיכך אסור לקשרו בשבת. אין, איפוא, הוכחה מגמרתנו נגד שיטת רבינו אליהו. ומכאן לנידוננו.

האם לשיטת רבינו תם, קשר תפילין שנעשה על מנת להתירו מיד לאחר מכן, כשר? כלומר, לדעת רבינו אליהו נוכחנו לדעת, כי שונה דינן של התפילין, שאף על פי שקשרן קשר שאינו של

צעילוי נשמת

הר"ר **דב פרשן** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ש"ק ב' בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו
הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

מרת **דבורה בוטנוזר** ע"ה
ב"ר יששכר אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט בחשון תש"ן
ומרת **עליזה פלס** ע"ה
ב"ר שמחה (סאלי) ז"ל נלב"ע כ"ו בחשון תשל"ג

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידיו עו"ד
הר"ר **ערן פלס** ומשפ' שיחיו - בני ברק

צעילוי נשמת

הר"ר **צבי ז"ל**
ב"ר אשר זעליג ז"ל
נלב"ע ב' בכסלו
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה הניה פודהורצר** ע"ה בת הר"ר יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע ג' כסלו תשע"ו **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

קיימא, הגדירתו התורה "קשר". אולם, רבינו תם ודאי אינו מודה לחידוש זה, והוא סובר, אם כן, שכאשר התורה הורתה "וקשרתם", ציוותה בכך שיש לעשות קשר הגון, בר קיימא.

שאלה זו נוגעת באופן מעשי, לאדם השואל תפילין מחבירו, וכדי ללבושן עליו להתיר את הקשר ולקשרו מחדש, מפני שקוטר ראשו אינו זהה לקוטר ראש חבירו. חבירו הרי ישנה מיד לאחר מכן את הקשר החדש ויחזירו למצבו הקודם, הרי לנו "קשר שאינו של קיימא".

ובכן, בעל אבני נזר (שו"ת, או"ח סי' קפ"ג) אכן נוקט, כי לדעת רבינו תם השואל תפילין מחבירו ומשנה את הקשר, אינו יוצא ידי חובה "ומצווה לפרסם הדבר"!

יש לציין, כי סברתו של האבני נזר מבוססת על כך, שהעושה בשבת קשר חזק, הראוי להתחייב עליו משום "קושר", אלא שעשאו על דעת להתירו, אינו חייב חטאת, ולפיכך הסיק, כי עשיית קשר מסוג זה אינה חשובה כ"קשר" ואף לתפילין אינה ראוייה.

אכן, זו דעת הט"ז (ריש סי' קי"ז), ברם, הביאור הלכה האריך להוכיח, כי קשר שדרך העולם להשאירו על כנו לאורך זמן, נחשב לעולם "קשר של קיימא", גם אם אדם כלשהו החליט כי כעת הוא עושה קשר זה מתוך מחשבה להתירו, והעושה כן בשבת עובר על איסור תורה. לאור דבריו, אף השואל תפילין מחבירו וקושר את הרצועות לשעה קלה, עשה קשר טוב כדת וכדין, וקיים מצוות תפילין גם לשיטת רבינו תם.

זאת, ועוד: הגאון רבי שמואל ראטה זצ"ל, רבם של חסידי בעלזא בבני ברק, הציע ללמד זכות על כך שאין נוהגים כפסקו של האבני נזר, כי דבריו מתייחסים לקשר שהותר לחלוטין ונקשר מחדש, אך מנהג העולם לרופף מעט את הקשר, למתוח את הרצועות לכיוון הרצוי ולהדק מחדש את הקשר. באופן זה, אין הקשר החדש נחשב "קשר שאינו של קיימא", מפני שלא יסתרוהו, אלא ישנו מעט את מיקומו (עיין שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' ד', ועיין שם עוד).

דף ק/א

תפילין דרבינו תם - כך צריך להניח

רבים נוהגים בזמנינו להניח תפילין של רבינו תם לאחר שהניחו תפילין של רש"י (עיין "שולחן ערוך" או"ח סי' לד), ובעיקר מקובל הדבר בקרב רבים מבני עדות המזרח וקהילות החסידים. כפי שפירטנו בהרחבה בעבר (233 מנחות לד/ב מאמר "תפילין דרבינו תם - המחלוקת, השיטות הנוספות, ההוכחות והדחיות"), רש"י ורבינו תם נחלקו לגבי אופן סדר ארבעת הפרשיות הנתונות בתפילין של ראש. בעוד בתפילין של רש"י הסדר הוא "קדש", "והיה כי יביאך", "שמע", "והיה אם שמע", הרי שבתפילין של רבינו תם הסדר הוא "קדש", "והיה כי יביאך", "והיה אם שמע", "שמע".

להלכה נפסק העיקר כדעת רש"י וכן דעת הרמב"ם, אך כתב ה"שולחן ערוך" (שם סעי' ב-ג), כי ירא שמים ומפורסם בחסידות יחשוש לחומרא לדעת רבינו תם ויניח את שתיהן.

בעל ה"משנה ברורה" מייחד מאמר ארוך לאופן הנחת תפילין דרבינו תם, תוך שהוא מסתייע בסוגייתנו להוכחת טענתו ("ביאור הלכה" סי' לד ד"ה "יניח").

מדוע תפילין דר"ת אינו "בל תגרע"? השאלה הראשונה שכל מניח תפילין דרבינו תם שואל את עצמו היא, מדוע הנחת תפילין זו אינה נחשבת כעבירה על איסור "בל תגרע", עליו אנו למדים בסוגייתנו. איסור "בל תגרע" קובע, כי אין לקיים מצווה באופן חסר, וכגון, המניח תפילין בהן שלש פרשיות בלבד, במקום הארבע הדרושות, עובר על איסור "בל תגרע", שהוא מגרע ממצוות התורה. מעתה, לכאורה, המניח תפילין דרבינו תם, אשר לדעת רש"י פסולות הן, עובר על "בל תגרע"! מאחר שה"שולחן ערוך" (שם סעי' ב) פסק, כי "רא שמים יניחם בלא ברכה", ברור כי אין איסור בדבר, אך יש לברר מדוע.

ובכן, ה"משנה ברורה" (סי' ק"ג) כותב, כי על מניח תפילין דרבינו תם להזהר ביותר להתכוון בעת הנחתן שאינו מניח אלא מפני הספק. אכן, אם יתכוון בעת ההנחה, שברצונו לקיים מצוות תפילין יעבור באיסור "בל תגרע". לא זו בלבד, אלא שגם המניח את התפילין בלא מחשבה כלל, יעבור גם אז באיסור "בל תגרע" [כפי שנאמר בגמרא (ראש השנה כז/ב), לגבי איסור "בל תוסיף"].

לאחר מכן, מבסס ה"ביאור הלכה" את דבריו.

לכאורה, ניתן היה לומר, כי יש לחלק בין המקרים; אדם המניח תפילין שיש בהן שלש פרשיות כסדר, אלא שחסרות הן פרשיה אחת, הרי הוא עובר על "בל תגרע", שמגרע מן הדרוש. אולם, המערב את סדר הפרשיות שלא כפי הדין, גורם לכך שהתפילין אינן נחשבות כתפילין כלל, ואי אפשר להכלילו ב"בל תגרע", מפני ש"בל תגרע" הוא העושה את המצווה בגירעון, ואילו זה אינו עושה אותה כלל.

אולם, הוא דוחה חילוק זה מכל וכל, מפני שאין כל ספק, שגם תפילין שיש בהן שלש פרשיות בלבד אינן נחשבות תפילין כלל ועיקר (עיין מנחות כח/א), ואם המניחן עובר על "בל תגרע", ברור שגם המניח תפילין שבהן ארבע פרשיות שאינן מסודרות כדין, עובר על "בל תגרע".

ה"ביאור הלכה" ממשיך וכותב, כי אם יטען הטוען, כי ניתן לחלק בין המקרים בסברה הפוכה; תפילין שיש בהן שלש פרשיות בלבד, אכן "מגורעות" הן, חסרות פרשיה אחת. ברם, מניין לנו, כי תפילין הכוללות בתוכם את כל המרכיבים הדרושים למצווה, אלא שאינן מסודרות לפי סדר, כלולות ב"בל תגרע"?

ובכן, תחילה מסביר ה"ביאור הלכה" כי אין זה נכון. פרשה שאינה במקומה, כאילו איננה. זאת

מחוברים ל... (הוא מתקשה למצוא את המילה המתאימה, אבל אני לא אסייע לו, החלטתי. אניח לו לפלס את דרכו בעצמו, כפי שעשה עד הנה). מחוברים ל... לפתע ניצת זיק בעיניו, אור מתפשט על פניו, כן, אני יודע! מחוברים לקדוש ברוך הוא, לתורה הקדושה, לעם ישראל. היום הם 'עסוקים', אין להם זמן לחשוב. אפשר לחשוב, הוא פולט באירוניה, אבל שיהיה, גם אני חשתי כך, זה טבע העולם. כאשר יתבגרו יבין, כי זו הירושה הטובה ביותר שהנחלתי להם, לקבוע עיתים לתורה. אבל, הוא משפיל את מבטו, לא בגלל זה נזלה דמעה מעיני (אני שותק, נאמן להחלטתי). הוא תולה בי מבט מרחיק ראות, כמו היה מביט דרך אישוני למקום אחר, ושותק. שתיקה רבת משמעות. בה בעת סיים צינור הדמעות שבעיני השנייה לייצא דמעה ראשונה הרגל המעמד. הוא יצא מבית הכנסת לשאוף אוויר צח, הנחתי לו בגפו, וחזר כמצביא השב מקרב טור נצחון. חזהו זקוף, ראשו מורם בגאווה, סוקר בהנאה שאין לה קץ את הגמרות היפות הסדורות לעשרותיהן על השולחנות, ממתניות ללומדי הדף היומי העומדים להגיע.

הוא נותר לעמוד בפתח בית הכנסת ונשא משם את נאומו: עוד מעט יגיעו הנה לומדי הדף היומי, וילמדו בדף הגמרא שהנצחתי לעילוי נשמתו של אבי. הוא החניק יבבה קלה והמשיך. "אבא שלי ואמא שלי, רצו כל חייהם את הטוב ביותר בשבילי, והנה, מוענקת לי הזכות והאפשרות לעשות עבורם את הטוב ביותר.

אתה מבין מה פירושו של דבר, שהיום, יום הזיכרון של אבי זכרונו לברכה, לומדים בעשרים וחמש אלף גמרות לעילוי נשמתו! ובכלל, בכל השנה לומדים בגמרא שאני השתתפתי במימונה, במאות שיעורים, על ידי עשרות אלפי יהודים. זה מפעל הנצחה הגדול ביותר.

גומרים ש"ס
ב-5 דקות ליום,
זוכים בשפע גדול

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה, מרן ראש הישיבה
הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: *3764

אבל הוא ממשיך ומשפיל את מבטו אל נעליו המבריקות, בשל כך לבד לא הייתי מתרגש עד כדי כך. אני מתרגש בגלל הישג שלי. למראה מבטי התמה הוא מסביר, "הורי המנוחים טמונים בבית העלמין סגולה, ובסמוך אליהם טמון זוג אחר. רצה הקב"ה ויום הזיכרון של אבי ז"ל, חל ביום הזיכרון של האשה הטמונה עם בעלה ליד הורי. וכך, בכל שנה נפגשו שם. כל אחד מאיתנו הצטייד מידי שנה בעוד בן משפחה שהתברר והצטרף אל ההולכים לאזכרתו של הסבא האהוב, ושם, ליד המצבות, במקום האמיתי ביותר עלי אדמות, נרקמה ידידות עמוקה בינינו.

הוא, אתה צריך לראות אותו, מסגר. ירש את המלאכה של אבא שלו. הרבה פרנסה אין לו מהמסגרייה, אבל הוא יודע שבלי המסגרייה יהיה מצבו גרוע יותר.

בשנים האחרונות נוצר מעין מנהג, שבני שתי המשפחות מתאספים בצוותא ליד הקבר של אמא שלו, אומרים את התהלים ואת המשניות, ואחר כך כולם מתאספים ליד הקבר של אבי.

בשנה שעברה בוססנו יחד בבזון הכבד לעבר הקברים והתאספנו ליד קברה. הוא אדם חם מאד, אבל מעולם לא נשא מילים ביום הזיכרון. הפעם הוא פתח ואמר: "אמא יקרה! היום הזה את תרגישי שאנחנו, דור ההמשך, הילדים שגידלת בעמל וביזע, דואגים לך ומבקשים לגרום לך עילוי נשמה. היום הזה, החל מחמש לפנות בוקר, אמא יקרה, לומדים בגמרות "מאורות הדף היומי", בדף שהוקדש לזכותך, לעילוי נשמתך, עד השעה שתיים עשרה בלילה.

אמא יקרה, נוחי בשלום על משכבך, ותעלי במעלות קדושים וטהורים.

הוא סיים את דבריו ליד קברה של אמנו, ואני, שח איש שיחי, בכיתי ליד קברה של אמנו, כפי שמעולם לא בכיתי ליד קברם של הורי. הבנתי אל נכון, כי מאורות הדף היומי, האמונים על הציבוריות, על מתן אפשרות לכל, פיתחו כלי מדיהים, המעניק לכל אדם את הזכות להנציח את יקריו במפעל אדירים, הנצחה גדולת מימדים שאין לה אח ורע.

אתה מבין, הוא מסיים, "מי אמר שאי אפשר לתת קצת ולקבל הרבה?"

אחרי שעתיים הגיע הטלפון: אם אתה מפרסם את הסיפור, אודה לך אם תכתוב בסופו את מספר הטלפון של האחראי על ההנצחות, שגם זה יהיה לעילוי נשמת הורי המנוחים.

בשמחה: ר' משה טרייטל, ה"ו - 054-8460012

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 474 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 תד"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ק/ב

מאי קראה

"מאי קראה" - מה מקראו של דין זה. **כאשר** אמר חכם דין ואין לו עיקר מן התורה ומצא חברו החכם סמך ורמז לדין זה מהתורה, אזי הוא אומר בלשון שאלה ותשובה; "מאי קראה? ..."; אם רצונך לדעת על איזה פסוק ניתן לסמוך חידוש דין זה, הרי זה מקראו (הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות להרמב"ם, העיקר הראשון סוף ד"ה "וטרם", ועיי' ס' יעיר אוזן אות מ' סי' נ"ו).

ב"ד מלאכי" (אות מ' סי' תי"ח) הוסיף, כי דין דרבנן שיש לו סמך מן התורה, חמור יותר מדין דרבנן שאין לו סמך מן התורה (עיי' תוס' עירובין לא/ב).

ועוד, בגמרתנו מובאת דוגמא לאיסור בל תגרע, של כהן שעסק בעבודת זריקת דם הקרבן על המזבח; עיתים, שעבודת הזריקה כוללת ארבע "מתנות", נתינות, על גבי המזבח, וכהן שביצע שלש מתנות בלבד, עבר על איסור "בל תגרע", שהרי גרע ממצוות התורה.

והנה, הלכה מפורשת היא (עיי' זבחים לו/ב), כי גם קרבן שנזרק דמו פעם אחת חלף ארבע הפעמים הדרושות, כשר בדיעבד ואינו נפסל. מאחר שהגמרא מכנה מעשה זה, בו נגרע מעשה "לכתחילה", שאינו פוגם בעצם קיום המצווה, כאיסור "בל תגרע", קל וחומר שקיום מצווה באופן שאינה כשרה אף בדיעבד, הרי הוא בכלל "בל תגרע" [ועיי' ש"ש מה שהביא עוד ממש"כ הרמב"ם בספר המצוות].

ה"חפץ חיים" זצ"ל מוסיף בהערת אגב, כי לעיתים אדם אומר לעצמו כי די לו לקיים מצות באופן של 'דיעבד', והרי הוא מתרשל מקיומן בדרך של 'לכתחילה'. כאן אנו רואים, כי חסרון של 'לכתחילה' שאמרה תורה לעשותו - גרעון הוא, ואיסור תורה כרוך בו.

דף ק/ב

מותר ללבוש כובע בשבת קודש?

יש יהודים המקפידים בשבת להלך ברשות הרבים כשכובע בלבד לראשם, ללא כיפה! מדוע? על כך, ועוד - במאמר שלפנינו.

אחת משלושים ותשע המלאכות המכונות 'אבות', שעשייתן אסורה בשבת וביום טוב, היא מלאכת 'בונה'. בשבת וביום טוב אסור בניין של קבע. אחת מתולדות מלאכת 'בונה' היא בניית אהל, שהבונה אהל של קבע עובר על איסור תורה. איסור בניית אהל מן התורה, מתייחס לבניית אהל של קבע בלבד, וחכמים הוסיפו ואסרו על בניית אהל ארעי, גזירה שמא יעשה אהל קבוע.

גמרתנו מביאה שתי הלכות הסותרות זו את זו. אחת מהן קובעת, כי בשבת אסור ללבוש כובע, שהרי אסור להקים אהל בשבת ושולי הכובע מאהילים על לובשו, והלכה אחרת קובעת שמוותר הגמרא מסבירה, כי כובע ששוליו בשיעור טפח, אכן אסור ללבוש, אך כובע ששוליו צרים משיעור טפח, אין איסור ללבוש. מדוע אם כן מותר ללבוש טלית, אף כאשר היא מונחת על הראש ובלטת טפח מלפנים? הגמרא עונה: "הא דמהידק הא דלא מהידק".

בביאור תירוץ הגמרא נחלקו ראשונים.

רש"י (ד"ה אלא) מפרש, כי במילים אלו הגמרא אינה מסבירה את ההבדל בין טלית לבין כובע, אלא את ההבדל בין שתי ההלכות הסותרות לגבי כובע, והגמרא חוזרת בה מקביעתה שאסור ללבוש כובע משום אהל, ואילו ההלכה האוסרת זאת מתייחסת לכובע שאינו מהודק, וקיים חשש שהרוח תעיפנו ובעל הכובע ירוץ אחריו, יתפסנו ויהלך עמו ארבע אמות ברשות הרבים.

הרמב"ם ורבינו חננאל חולקים ומסבירים, כי כוונת הגמרא היא, שכובע בעל שוליים קשוחים נחשב אהל, ובגד רך דוגמת הטלית אינו אהל.

נשים נא לב, כי לפי רש"י כל כובע, אפילו ששוליו צרות ביותר, אסור ללבוש ברשות הרבים אם הוא עלול לעוף ברוח, ולפי הרמב"ם בכובע פחות מטפח מותר להלך בכל מקום, וכובע ששוליו בשיעור טפח, אסור ללבוש אפילו בבית, שהרי הוא אהל. השולחן ערוך (או"ח סי' ש"א סעי' מ"מ-מ"א) פוסק לחומרא את כל השיטות, ולפיכך, הכובע היחיד שמוותר להלך עמו, הוא כובע ששוליו אינם ברוחב טפח, ואינו עלול לעוף ברוח.

כיצד, איפוא, נהגו יהודים בכל העולם לחבוש בשבתות כובעים רחבי-יתורה, עשויים לבד קשוח?

בדברי הרי"ף (שבת, קלח/ב) וראשונים נוספים, מבואר, כי רק כובע שנועד להצל מפני החמה נחשב אהל, מפני שתפקידו להגן על האדם, אך כובע שנועד לכסות את הראש ולא להאחיל בשוליו, אינו נחשב אהל (ראה ביאור הלכה סעיף מ"א). בעל מגן אברהם (שם ס"ק נ"א) כותב, כי דרכם היתה להטות את זווית הכובע, ואינו כאהל (עיי' תוס' ד"ה הא דמבדק).

אמת, כי בכך הבנו אל נכון כיצד מנהגו אינו סותר לשיטת הרמב"ם, אך עדיין לא הוברר כיצד הוא מתיישב עם שיטת רש"י, שאסור ללבוש ברשות הרבים כובע העלול לעוף ברוח. ובכן, בדברי השולחן ערוך מבואר, כי רש"י מתייחס לכובע העשוי להצל מפני החמה, או אז קיים חשש שיטלטלוהו ד' אמות ברשות הרבים, אך אדם הלוּבש כובע כדי לכסות את ראשו, לא יהין להלך ארבע אמות בגילוי ראש (עיי' משנה ברורה ס"ק קנ"ג). ברם, המשנה ברורה מעיר, כי החובש כיפה תחת כובעו אינו בוש להלך ארבע אמות ללא כובע, שהרי ראשו מכוסה. לפיכך, היוצא לרשות הרבים שאין בה עירוב כדת וכדין, צריך להדק את כובעו לראשו.

זו הסיבה לכך שיש שהחמירו בהתהלכם ברשות הרבים שאין בה עירוב, להלך עם כובע בלבד ללא כיפה תחתיה.

דף קד/א לא אסרו אלא קול של שיר

פעמוני הפרוכת וספר התורה

אין אפילו מנהג אחד בעם ישראל, שאין לו שורש, מקור, טעם וסיבה!

מדוע נוהגים לעטר את ספרי התורה בפעמונים?

לקום לקול הפעמונים: רבינו מנוח, מן הראשונים, כותב, כי מנהג זה נובע מהלכות כיבוד ספר תורה. בגמרא (קידושין לג/ב) מבואר, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רפ"ב סעי' ב'), כי הרואה ספר תורה מהלך

הדף היומי

עירובין צ"ח-ק"ד

כ"ח חשוון-ה' כסלו

כה נאמר במשנתנו: "שרץ שנמצא במקדש... כופין עליו פסכתו". במשנה זו מבואר, כי כאשר נמצא שרץ מת במקדש ביום השבת, הרי שאם הוא במקומות היותר מקודשים, רשאי הכהן להוציאו בעיצומה של השבת ולהשליכו אל מחוץ למקדש. ברם, אם נמצא במקומות אחרים, כגון, בעזרת הנשים, אין היתר להוציאו, אלא כופין עליו פסכתו, הלא הוא סיר גדול, עד צאת השבת.

מדוע ממקומות מסויימים אסור להוציאו? מה איסור בדבר? בנושא זה דנו הפוסקים, אחר שבראשונים מבואר, כי האיסור המדובר הוא "מוקצה" (עיין רא"ש תמיד כ"ה, רש"י בסוגייתנו ד"ה "כהן", ועיין ערוה"ש העתיד הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

השאלה המתבקשת היא, מי כאן "מוקצה"?

ראשון המתחבטים בנושא הוא בעל "באר שבע" (תמיד לג/א ד"ה "ועל") התמה; אומנם השרץ המת "מוקצה", אך חכמים התירו לטלטל "גרף של רעי" (עיין שבת קכ"א/ב), היינו: מוקצה שמקשה על האדם, כרעי וכדומה, אשר על כן, בלתי מובן, מה צורך ראתה המשנה להדגיש היתר זה במקום המקדש, אחר שהוא נוהג בכל בית, והגמרא (שם) אף מביאה, כי רב אשי התיר להוציא שרץ מת שנמצא בכלי של בשמים, מפני שהוא "גרף של רעי". בעל "באר שבע" עצמו מעלה סברה שבעיניו היא "דוחק", אך היא התקבלה באופן מוחלט על ידי ה"משנה למלך" (הל' ביאת המקדש פ"ג הל' כ); כי היתר גרף של רעי נאמר במקום המיועד לדירה בלבד, מפני שהשהות בדירה אחת בסמיכות לשרץ, גורמת אי נוחות מופגנת לדיירים, אך מקום המקדש אינו מיועד לדירה והסבל לשהים בו אינו חמור עד כדי כך; יכפו נא כלי על השרץ ומשיכו את סדר יומם. בתקופת ה"משנה למלך" לא נפוצו חידושי של ה"מאירי", אך כיום יכולים אנו להיווכח, כי זו גם שיטתו (בסוגייתנו).

בעל "תפארת ישראל" (תמיד סוף פרק ה', בבועז), נוקט בהסבר דומה; כפיית כלי בבית אינה מהווה פתרון סביר, מפני שכל העת עלולים להתקל בו, לא כן מקום המקדש הפרוס על שטח נרחב, כפיית כלי אינה גורמת אי נוחות לשהים בו.

מדברים אלו עולה מסקנה ברורה, כי אין לפנות גרף של רעי מחצר צדדית, אלא מחצר המיועדת לשימוש קבוע.

אכן, פסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' ש"ח סעי' ל"ד), כי "כל דבר מטונף... אם היו בחצר שיושבים בה מותר להוציאם לאשפה... ואם היו בחצר שאינו דר בה, אסור להוציאם. ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי".

מדברי ה"משנה למלך" הנזכר לעיל מבואר, כי הבין את כוונת ה"שולחן ערוך" כפשוטה; רק מחצר בה דרים מותר לפנות "גרף של רעי" אך היתר זה אינו תקף במקום המשמש מעבר להולכים ושבים (עיין"ש שהסתייע מדברי השו"ע שההיתר תקף לגבי "בית דירה", ועיין"ש שהוכיח, כי בית המקדש אינו כלול בהגדרה זו).

אולם, ה"מגן אברהם" מבהיר, כי כוונת ה"שולחן ערוך" לכל חצר שלפני הבתים, לאו דווקא חצר ש"יושבים בה", והוא הדין מחוץ לחצר הבית, אם במקום זה מהלכים עוברים ושבים (והובאו דבריו ב"משנה ברורה" שם). (ועיין "שמירת שבת כהלכתה" ח"א פרק כ"ב הערה ק"ז) (ככל הנראה סובר ה"מגן אברהם" כדעת ה"תוספת שבת" וה"תפארת ישראל", שבעזרת הנשים שבבית המקדש ניתן היה לעבור ברווח, ואומנם אם נוצר מצב שלא ניתן לעבור ברווח, אף מעזרת הנשים מותר להוציא את השרץ).

[אם בדרכו לבימת הקריאה, או בעת ההקפות בשמחת תורה וכדומה], חייב לעמוד עד הגיע ספר התורה למקומו. רבינו מנוח מחדש (ב"י ביו"ד שם בשם רבינו מנוח), כי חובה זו תקפה גם לגבי השומע את המולת הובלת ספר התורה, אף שאינו רואה את ספר התורה בעצמו. הוא לומד זאת מחובת כיבוד אב ואם ותלמיד חכם, שחייבים לקום בפניהם גם בעת ששומעים שהם מתקרבים.

לפיכך, כותב רבינו מנוח, מעטרים את ספר התורה בפעמונים, שישמעו העם את קול ספר התורה המהלך ויזכו לקום לכבודו!

הט"ז - אין להשתמש בפעמונים! מנהג זה רווח בכל קהילות ישראל, אך רבינו דוד הלוי סגל, הלא הוא הט"ז (יו"ד סי' רפ"ב ס"ק ב' ובאו"ח סי' של"ח ס"ק א'), יצא חוצץ כנגדו: "אבל לא נראה לעניות דעתי כן". טענתו מבוססת על הנלמד בסוגייתנו, לגבי איסור השמעת קולות נגינה בשבת. מן התורה, אין איסור לנגן בכלי נגינה, אך חכמים אסרו זאת, שמא יבוא לתקן את הכלי אם זה יתקלקל. מעתה, טוען הט"ז, כיצד התירו לטלטל את ספר התורה על פעמוניו, הלא בכך משמיעים קול שיר מן הפעמונים. הט"ז אף מעיד: "וכבר ראינו שהיה כן באיזה הבית כנסת, מיחו בהם וסילקום". עינינו החוזות בכל שבת, כי השימוש בפעמונים שריר וקיים, דורשות הסבר; הכיצד?!

ובכן, ה"מגן אברהם" (שם) דן בדבר הפעמונים שנהגו לתלות על הפרכת התלוייה בקדמת ארון הקודש, אשר פיעמו וצלצלו בשעה שפתחו את ארון הקודש, וכל העם קם על רגליו לכבודה של תורה.

ה"מגן אברהם" מטעים את היתר מנהג זה על פי המבואר בסוגייתנו, כי השמעת קול דפיקה על הדלת מותרת בשבת, כמו גם להניח כלי המטפף מים ומשמיע קול להעיר את הישן, מותר, לפי שאינו קול נעימה הכלול בגזירת חכמים "שמא יתקן כלי שיר". ואף כלי המשמיע קולות "טיפי טיף" נעימים, לאוזניו של חולה שנקישות אלו משרות עליו שלוה ומסייעות לו להרדם - מותר, אף על פי שאסור להשמיען לאדם שאינו חולה. מאחר שקול הפעמונים אינו מיועד להשמעת נעימה, אין איסור להשמיע את קולם, זאת ועוד, שההיתר הנזכר לגבי חולה, קיים גם לגבי דבר מצווה, כפי שאף ריקוד בשבת הותר לצורך דבר מצווה.

ה"מגן אברהם" מוסיף, כי הפותח את הפרכת, אף אינו מתכוון להשמיע קול, אלא לפתוח את ארון הקודש כדי להוציא את ספר התורה. כל אלו ועוד, חברו להיתר שנהגו העם בפעמוני הפרכת.

ה"משנה ברורה" (שם ס"ק ו) כותב בשם ה"שערי אפרים", כי לכתחילה אין לעשות כן, אך אין למחות ביד הקהילות הנוהגות כ"מגן אברהם". בימינו, אכן, אין נוהגים לתלות פעמונים על הפרכת, אך עדיין רווח המנהג לטלטל את ספר התורה כשפעמונים תלויים על כתרו ומשמיעים קולות עדינים.

הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' ס"א) מסביר, כי שונים הם פעמונים זעירים אלו, שקולם אינם נשמע כמעט ואינם עשויים כי אם ליופי ולפיכך אין כל חשש להשתמש בכתרי תורה אלו.

דף קד/ב כופין עליו פסכתו

טלטול גרף של רעי בשבת קודש

משנתנו עוסקת בשרץ מת שנמצא במקום הקודש והמקדש, ועל גבה התחדשו הלכות מעשיות לשבת קודש.

לעילוי נשמת
הר"ר **אריה לייב יעקובסון** ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע ל' בחשוון תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י התנו ובתו
הר"ר **אשר ולאה צינגלאוב** שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת
ר' **משה יהודה ברלינר** ז"ל
ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ"ז בחשוון תשמ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **משה לוי** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשל"ב
ומרת **שרה לוי** ע"ה
ב"ר יהודה ז"ל נלב"ע כ"ט בחשוון תשנ"ה
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **ירמיהו הלר** ז"ל ב"ר דב ז"ל נלב"ע ב' כסלו תשנ"ה
וזוגתו מרת **טמה הלר** ע"ה ב"ר שלמה יוסף מנקר ז"ל נלב"ע י"ח כסלו תשנ"א **תנצב"ה**
הונצחו ע"י משפחת **הלר דוד** - גבעת שמואל

